

AHOLIGA KO'RSATILADIGAN BANK XIZMATLARI TURLARI

Tursunov Faridun Mustafoyevich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

“Bank ishi” kafedrası assistenti

tursunovfaridun4330@gmail.com

Yo'ldashev Isroil Umidbek o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis institut talabasi

Qo'rbonov Vohidjon Qahraman o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis institut talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolamizda bugungi kunda aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlari sifatini oshirish xususida so'z boradi. Rivojlangan davlatlarda bank xodimi va mijoz ishtirokchilari o'rtasidagi mutanosiblikni ta'minlash, axborot texnologiyalarini rivojlantirish, internet orqali moliyaviy xizmatlar ko'rsatish imkoniyatini ta'minlash masalalari ilmiy asosda belgilandi.

Kalit so'zlar: bank xizmatlari, chakana bank xizmatlari, masofaviy xizmatlarni rivojlantirish, inflyatsiya, milliy valyuta, raqamli iqtisodiyot, foiz stavkalari, Elektron hukumat.

Shiddat bilan rivojlanib borayotgan “XXI asr axborot texnologiyalari” asrida yurtimiz hududida bank faoliyatini zamonaviy texnologiyalarsiz tasavvur etish qiyin. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, taklif etilayotgan xizmat turlari bank xarajatlarini kamaytirish bilan birga, mijozlar vaqtini tejash imkonini ham beradi. 2017-yil 12-sentyabrdagi “Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi va 2018-yil 23-martdagi “Bank xizmatlari ommabopligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi Qarorlari, 2020-yil 12-martdagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5992-son “2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida”gi farmoni va boshqa ushbu sohadagi me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalar respublikamizda bank infratuzilmasining kengayib borishi banklar o'rtasidagi raqobat muhitining kuchayishi hamda bank xizmat turlari sifati va ko'lamining oshishiga xizmat qilmoqda [1]. Tijorat banklarining raqobatbardoshlikni ta'minlashida eng samarali yo'li mijozlarning unga bo'lgan ishonchini qozonish va ular uchun barcha qulayliklarni yaratish, shuningdek, xizmatlar turi, sifati va tezkorligini oshirish hisoblanadi. Banklar raqobatbardoshlikni ta'minlashi uchun zamonaviy bank xizmatlarini joriy etishga, yangi texnologiyalardan foydalanishga yanada ko'proq ehtiyoj sezmoqdalar. Jumladan, Respublikamiz Prezidenti Sh. Mirziyoyev tomonidan 2020-yil “Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish” davlatdasturida Joriy yilda “raqamli iqtisodiyot”ni rivojlantirish bo'yicha tub burilish qilishimiz kerak. Qurilish, energetika, qishloq va suv xo'jaligi, transport, geologiya, kadastr, sog'liqni saqlash, ta'lim, arxiv va iqtisodiy sohalarini to'liq raqamlashtirish lozim. “Elektron hukumat” tizimini, amalga oshirilayotgan dasturlar va loyihalarni tanqidiy qayta ko'rib chiqib, barcha tashkiliy va institutsional masalalarni kompleks hal etish zarur [2]. Adabiyotlar tahlili: Bank xizmatlar nazariyasi rivojlanishini boshlang'ich bosqichida X. Duglas [3] va G.Brayanning ilmiy ishlari banklar xizmati bozori hamda uning bank xizmatlari segmentini o'rganishga bag'ishlangan. Ikkinchi bosqichda, mamlakatlarning iqtisodiyot tizimlari faoliyatini xususiyatlarini hamda boshqa omillarning bank xizmatlari bozoriga ta'sirini tadqiq etishga bag'ishlangan F. Derek [4] O.Donnel, Ye. Ballarin ilmiy ishlarida aks etadi. Ye. P. Jarkovskaya

“...bank masofaviy xizmatlari bank ofisida aynan bank xodimi va mijoz ishtirokida emas balki, uyda, ish joyida, umuman mijozga qulay bo‘lgan xoxlagan joyda xizmat ko‘rsatishdir”[5], degan ta‘rifni keltiradi. A. S. Goncharukning “Chakana bank xizmatlari – bu aholiga tijorat bilan bog‘liq bo‘lmagan shaxsiy, oilaviy ehtiyojlarini qondirish uchun standartlashtirilgan bank mahsulotlariga asoslangan xizmatdir” [6]. Respublikamiz olimlaridan prof. Sh. Z. Abdullayevaning [7] masofaviy bank xizmatlari to‘g‘risidagi fikrlariga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak, ular axborot texnologiyalarining rivojlanishi internetda moliyaviy xizmatlar ko‘rsatish imkoniyatini kengaytirayotganligi, ilg‘or firmalar va tijorat banklari bugungi kunda bu imkoniyatdan foydalangan holda mijozlarga masofadan turib xizmat ko‘rsatish, elektron pullar hicobini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo‘layotganligiga, mamlakatimiz tijorat banklarida bank hicobvaraqlarini masofadan turib boshqarishni rivojlantirish kunning muhim masalalaridan biri ekanligiga e‘tibor qaratgan. Z. T. Mamadiyarovning “Tijorat banklarida masofaviy xizmatlarni rivojlantirish” nomli dissertasiya ishida[8] bank xizmatlarini masofaviy bank xizmatlarining samaradorligi oshirish uchun operatsion xarajatlar barqarorligiga erishish, mijozlarning qanoatlanishi darajasi ko‘rsatkichini bank faoliyatiga joriy etish, bank infratuzilmasini moliyalashtirish, risklarni boshqarish kredit amaliyotini takomillashtirish, mijozlarga xizmat ko‘rsatishda maxsus avtomatlashtirilgan rejimni kiritish, bank filiallarida xarajatlarni kamaytirish va to‘xtovsiz faoliyatni ta‘minlash maqsadida 24/7-rejimida ishlovchi smartofislarni tashkil etish. Tijorat banklarining xizmatlari tobora kengayib, sifati yaxshilanib bormoqda, yangi istiqbolli mijozlarni jalb qilish uchun raqobatlashmokdalar. Banklar tomonidan keng ko‘lamli xizmatlarning ko‘rsatilishi, bankning mijoz uchun ishlashi bugungi kunning talabidir. Shunday ekan mijozlar manfaati ko‘zlangan hamda bank uchun daromad keltiradigan dasturlar, tadbirlar uyushtirish, har bir moliyaviy xizmatning tub mohiyatini, foydali va zararli tomonlarini mijozlarga tushuntirib berish bilan shug‘ullanuvchi bank bo‘limlari faoliyatini joriy etish kabilar maqsadga muvofiq deb o‘ylaymiz. Moliyaviy xizmatlarni keng doirada olib borish banklar uchun daromad manbaini kengaytiradi va ularni zamonaviy bank darajasiga olib chiqadi. O‘tkazilgan tadqiqot metodologiyasi: G‘arbiy Yevropa, AQSH va boshqa mamlakatlarda tijorat banklarining to‘lov tizimi nobarqaror holatiga tushib qolish va moliyaviy beqarorligining qator sabablari hamda unga ta‘sir etuvchi omillar mavjud bo‘lib, mamlakatda makroiqtisodiy beqarorlik, samarali va takomillashgan nazoratning joriy etilmaganligi, bank faoliyati ustidan boshqaruvning zaiflashuvi hisoblanadi, banklar faoliyatida operatsion uzilishlarning yuz berishi kabilar shular jumlasidandir. Aytib o‘tish joizki, O‘zbekiston Respublikasida aloqa va axborotlashtirish xizmatlari jadal rivojlanib, ularning umumiy hajmi 4,6 martaga oshgan. Telekommunikatsiya tarmoqlari, kompyuterlashtirish va axborot texnologiyalarini rivojlantirish va rekonstruksiya qilish milliy dasturlarining amalga oshirilishi, simsiz telefon aloqalarning o‘shishiga, uyali aloqa abonentlari va Internet tarmog‘iga jamoaviy ulanish joylari sonining ko‘payishiga olib kelmoqda. Turli xorijiy davlatlar tajribasi to‘lov tizimlarining rivojlanishi birinchi navbatda to‘lov vositalari va xizmatlarini kengaytirish natijasida bank operatsion xarajatlarini kamaytirish va xizmatlar samaradorligini oshirishga olib kelishini ko‘rsatmoqda. Shuning bilan birga, bank kartalari orqali onlayn to‘lovlarni keng qo‘llanilishi to‘lovlarni amalga oshirish bilan bog‘liq bank xizmatlarining samaradorligini oshirishga olib keladi. Bank xizmatlari tushunchasiga yangi mazmundagi mualliflik ta‘rifi berildi, jumladan uni sifat jihatdan tavsiflovchi me‘zonlar o‘rganildi. Xususan, xalqaro bank amaliyotidan kelib chiqib bank xizmat turlarini tavsiflash uslubiyotini amaliy jihatdan o‘rganildi. Shuningdek, bank mahsulotlari va bank xizmatlari o‘rtasidagi farq hamda tafovutlarga aniqlik kiritildi. Xorijiy davlatlarning aholiga ko‘rsatiladigan bank xizmatlari tajribalarini O‘zbekiston bank amaliyotida qo‘llash yuzasidan ilmiy tavsiyalar ishlab chiqildi. Tijorat banklari tomonidan mijozlarga ko‘rsatiladigan xizmat ko‘rsatish amaliyotidagi muammolar o‘rganildi hamda ularni bartaraf etish yuzasidan taklif etilgan.

Mazkur yo‘nalishda banklar o‘z faoliyatini dunyoviy amaliyotning “oltin” printsipidan kelib chiqqan holda olib bordilar. Ya‘ni, aholiga ko‘rsatiladigan xizmatlarning jozibadorligi

tadbirkorlarning kreditlardan foydalanish keng imkoniyati bilan mutanosib holda rivojlantirildi. Davom ettirilgan islohotlar bank faoliyatini aholining turmush darajasini oshirishda muhim ahamiyat kasb etuvchi, ilgari qabul qilingan “Iste’mol krediti to’g’risida”gi va “Ipoteka to’g’risida”gi qonunlar doirasidagi faolligini yanada kuchaytirdi. O’zbekiston tijorat banklari respublikamizdagi va jahon bank hamjamiyatidagi yangi voqelikka javoban o’zlari taklif etayotgan xizmatlari to’plamini kengaytirdi, bozorga yangi bank mahsulotlarini chiqardi va ayni paytda moliya institutlari faoliyatining xalqaro standartlarini faol joriy etishga kirishdi. Ipotekaviy kreditlashning rivojlanish davri. Bank xizmatlarining mazkur yangi shakli mahalliy aholi tomoni-dan darhol ijobiy baholandi. Aholining barcha qatlamlarini, ayniqsa, yoshlarni ijtimoiy himoyalashni ko’zda tutuvchi ushbu manba O’zbekiston Respublikasi “Iste’mol krediti to’g’risida”gi va “Ipoteka to’g’risida”gi Qonunlari orqali mustahkamlandi. O’zbekiston Respublikasining “Iste’mol krediti to’g’risida”gi Qonuni iste’molchilarning huquq va manfaatlarini himoya qilishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir. Mazkur qonun turar joy va maishiy sharoitlarni yaxshilash borasida aholining imkoniyatlarini yanada kengaytirishga, binobarin, banklarda iste’mol kreditlash hajmining sezilarli darajada oshishiga xizmat qiladi. 2006 yilning oktyabr oyida esa O’zbekiston Respublikasi “Ipoteka to’g’risida”gi qonuni kuchga kirdi. Ko’chmas mulkni xarid qilish uchun kreditlar ajratishning huquqiy mexanizmini o’zida mustahkamlagan ushbu qonun hujjati bank ipotekaviy kreditlash rivojida muhim ahamiyat kasb etdi. Undan ko’zlangan asosiy maqsad ko’chmas mulkka garov qo’yishda yuzaga keluvchi munosabatlarni tartibga solishdan iborat edi. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005 yil 16 fevraldagi “Uy-joy qurilishi va uy-joy bozorini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi qarori doirasida uy-joylar qurilishini uzoq muddatli ipotekaviy kreditlash tizimida bir qator mexanizmlar joriy etildi. Bu davrda, shuningdek, banklarning strategiyalari naqd pul muomalasini mustahkamlashga, har bir filialda naqd pul zahiralarni shakllantirishga va o’z faoliyatida samaradorlikni oshirishga qaratildi. “2005–2007 yillarga mo’ljallangan bank tizimini isloh qilish va rivojlantirish dasturi”da belgilangan choratadbirlarning amalga oshirilishi banklar kapitallashuv darajasi va ko’rsatkichlarining barqaror o’sishini ta’minlagan holda, bank tizimini yanada isloh qilish va liberallashtirishda muhim omil bo’ldi. Bu borada pul muomalasini mustahkamlash va milliy valyutaning ayirboshlash kursi barqarorligini oshirish, banklarda aholi omonatlarini ko’paytirishni rag’batlantirishga ustuvor yo’nalishlar sifatida e’tibor

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi “2020–2025-yillarga mo’ljallangan O’zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to’g’risida”gi PF-5992-sonli Farmoni. [https://lex.uz/docs/4811025-internet sayti ma’lumotlari](https://lex.uz/docs/4811025-internet-sayti-ma-lumotlari).
2. <https://uza.uz/oz/politics/> O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. – 25-01-2020
3. Шарипова Нигина Джоракуловна, Джураев Искандар. (2024). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННЫХ МЕХАНИЗМОВ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ. Эфиопский международный журнал многопрофильных исследований , 11 (04), 66–68.
4. Sharipova Nigina Jorakulovna. Maksudov Orif Shakirovich , (2023). THE IMPORTANCE OF MONETARY REFORMS. Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research, 10(12), 880–883.
5. Шарипова Нигина Джоракуловна Самаркандский институт экономики и сервиса Ассистент. (2023). ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ. Zenodo.

6. Шарипова, Н.Д. Ақобиров, А.П., и (2023). ДАЛЬНЕЙШЕЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ДИСТАНЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ УСЛУГ КОММЕРЧЕСКИМИ БАНКАМИ. SCHOLAR , 1 (35), 66–73.

7. Жўраев М.Қ. Электр юритмалар тезлигини ростлаш усуллари Педагогик маҳорат Илмий-назарий ва методологик журнал Бухоро 2021, №23, 114-118 б,(13.00.02)

8. Jo‘rayev M. Q. Scientific methodical bases of the science of electric machines academia: An International Multidisciplinary Research Journal ISSN: 2249-7137 Vol.12, Issue 09, September 2022 SJIF 2022=8.252 A peer reviewed journal <https://www.indianjournals.com>

9. Jo‘rayev M. Q. Ilmiy konferensiya “Elektr mashinalari fanini o‘qitish didaktik takomillashtirish jihatlari” INTERNATIONAL CONFERENCE ON DEVELOPMENTS IN EDUCATION SCIENCES AND HUMANITIES International scientific-online conference 4nd part, 2-124 pages Part 4 September 29 CANADA <https://zenodo.org/record/7146065>

10. Jo‘rayev M. Q. Ilmiy konferensiya “Elektr mashinalari fani rivojlanish ginezisi va mazmuni” INTERNATIONAL CONFERENCE ON DEVELOPMENTS IN EDUCATION SCIENCES AND HUMANITIES International scientific-online conference 4nd part, 2-124 pages Part 4 September 29 CANADA <https://zenodo.org/record/7146065>

11. Jorayev Mirjalal Kahramonovich OPINIONS OF UZBEK AND FOREIGN SCIENTISTS IN TEACHING THE SCIENCE OF ELECTRIC MACHINES 76-80 British Journal of Global Ecology and Sustainable Development <https://journalzone.org/index.php/bjgesd/article/view/317> ISSN (E): 2754-9291